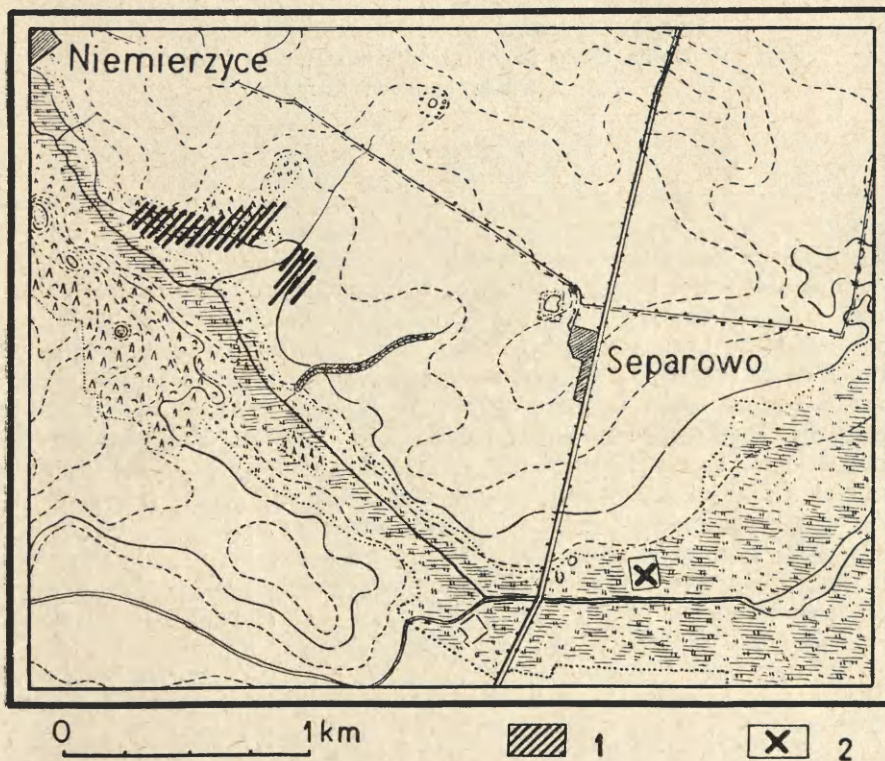

ZDZISŁAWA SCHRAMM, FERDYNAND SZAFRAŃSKI

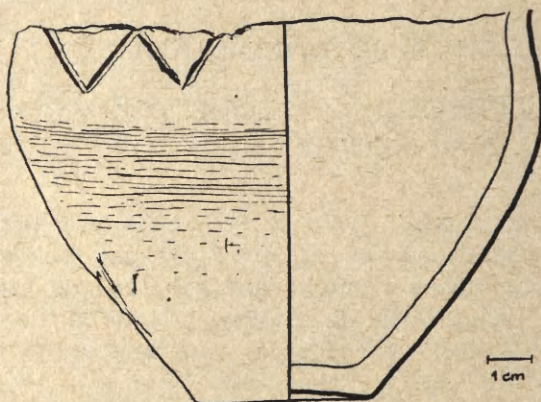
SZCZĄTKI KOSTNE KOZY Z NEOLITYCZNEGO STANOWISKA NR 2
W SEPAROWIE, POW. NOWY TOMYŚL

W roku 1953 przy kopaniu torfu w Separowie (ryc. 1) znaleziono na głębokości około 3 m naczynie gliniane wraz z kośćmi zwierzęcymi. Naczynie to zostało wydobyte przez W. Zimmermana i przekazane z kośćmi do Muzeum Archeologicznego w Poznaniu przez nauczyciela E. Rabiegę. Materiał do opracowania przekazał T. Wiślański z IHKM PAN w Poznaniu, określając naczynie (ryc. 2) jako należące

Ryc. 1. Szkic sytuacyjny okolic Separowa, pow. Nowy Tomyśl:
1 — stanowisko kultury pucharów lejkowatych; 2 — stanowisko nr 2, gdzie znaleziono szczątki kozy

do fazy wióreckiej kultury pucharów lejkowatych¹. Według niego jest to pierwsze znalezisko neolitycznej czaszki kozy z Wielkopolski i z tego też względu zdaniem archeologów w pełni zasługuje na opublikowanie. Z uwagi na to, iż znalezisko to pochodzi z torfowiska i zachowały się grudki torfu, m. in. w jamie nosowej (co przemawia za współczesnością torfu z czaszką), wykonano poza opisem morfologicznym materiału kostnego także analizy paleobotaniczne. Mają one za zadanie określenie wieku torfu oraz zorientowanie się w składzie roślinności najbliższej okolicy stanowiska, co dla interpretacji archeologicznych ma duże znaczenie.

Ryc. 2. Separowo, pow. Nowy Tomyśl, stan. 2.
Dolna część pucharu lejkowatego, w którym
tkwiła czaszka kozy

Szczątki kostne

Szczątkami kostnymi przekazanymi do opracowania są: czaszka, żuchwa, fragmenty kości gnykowej, prawa kość śródstopia bez narostka dalszego i narostek bliższy I człona kostnego palca. Czaszka wykazuje większe ubytki w części prawej, gdzie brak jest kości łzowej, jarzmowej i siecznej. Kość czołowa jest natomiast odłamana w szwie czołowo-ciemieniowym. Lewa część czaszki jest lepiej zachowana i brak jest tylko kości siecznej i nosowej (ryc. 3 i 4). Moździeń rogowe, które zachowały się w całości, są przekroju soczewkowatego z powierzchnią przyśrodkową, płaską, a boczną lekko wypukłą. Obie krawędzie są tępe. Są one lekko łukowato wygięte oraz skierowane ku tyłowi i do bocznie. Odległość moźdzeni przy podstawie wynosi 32 mm, a między wierzchołkami 78 mm (ryc. 4)². Żuchwa zachowana jest w całości, a z kości gnykowej pozostały dwa fragmenty rogów przednich. Uzębienie górne wykazuje obecność zębów mlecznych, przedtrzonowych Pd_{1-3} , oraz stałe trzonowe M_1 , natomiast zęby trzonowe M_2 i M_3 są jeszcze nie wyklute. W żuchwie brak jest zębów siecznych (I_{1-4}), a zachowały się zęby przedtrzonowe, mleczne Pd_{1-3} , oraz trzonowe M_1 . Zęby trzonowe M_2 i M_3 podobnie jak w szczęce jeszcze się nie wykluły³.

¹ K. Jażdżewski, *Kultura pucharów lejkowatych w Polsce zachodniej i środkowej*, Poznań 1936.

L. Gabałówna, T. Wiślański, „Inventaria Archeologica”, t. 13: 1966.

² W. Gromowa, *Osteologiczneskie otliczta rodow Capra (kozły) i Ovis (barany)*, Trudy komisji po izuczeniju czetwerticznogo perioda. „ANZSRR”, t. 10: 1953.

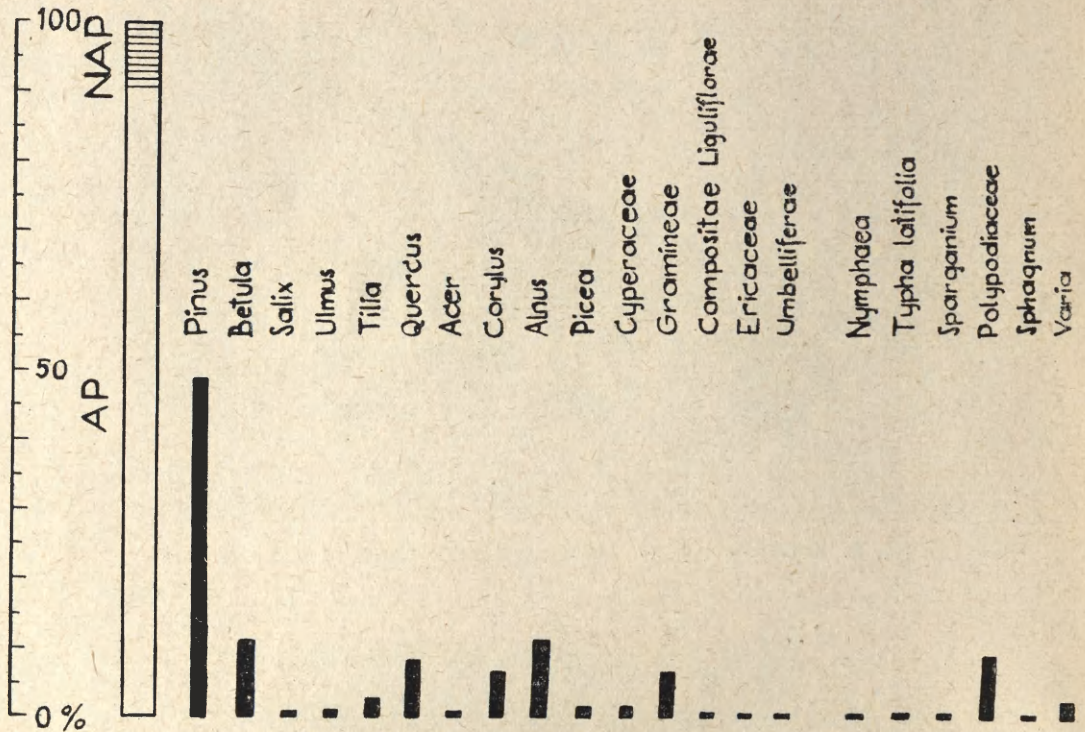
³ J. Boessneck, H. Müller, M. Teichert, *Osteologische Unterscheidungsmerkmale zwischen Schaf (Ovis aries L.) und Ziege (Capra hircus L.)*, Kühn-Archiv, 1964, t. 78, z. 1—2.

Ryc. 3. Separowo, pow. Nowy Tomyśl. Czaszka kozy z boku
Fot. Z. Schramm

Ryc. 4. Separowo, pow. Nowy Tomyśl.
Czaszka kozy z przodu
Fot. Z. Schramm

Ryc. 5. Wykres totalny udziału sporomorf w badanej próbie torfu

Opisane kości pochodzą od osobnika młodego w wieku 6—7 miesięcy, o czym świadczy uzębienie, nie zrosnięty ze śródrostkiem narostek bliższy kości I trzona palca oraz nie zamknięte szwy kości czaszki. Ze względu na młody wiek zwierzęcia i nie ukończony wzrost, kości nie mierzono.

Na podstawie wyników analizy morfologicznej badanych kości można wnioskować, że należały one do jednego młodego osobnika, prawdopodobnie płci żeńskiej kozy domowej (*Capra hircus* L.) jako pochodnej *Capra aegagrus* Erxl.

Analiza paleobotaniczna

Palynologicznie zbadano próbkę torfu, pochodzącą z załamów czaszki. Do badań mikroskopowych próbkę przygotowano powszechnie stosowaną metodą acetylizy G. Erdtmanna⁴. Pod mikroskopem liczono do 200 ziarn pyłku drzew (AP) wraz z leszczyną (*Corylus*). Pyłek nie-drzew (NAP) liczono oddzielnie, nie wliczając w ogólną sumę NAP pyłku roślin wodnych (*Nymphaea*, *Typha latifolia*, *Sparganium*) oraz spor *Sphagnum* i *Polypodiaceae*. Wyniki powyższe przedstawiono w ta-

⁴ G. Erdtman, *An Introduction to Pollen Analysis*, Waltham, Mass, USA 1943.

belce w wartościach bezwzględnych stwierdzonych sporomorf oraz w postaci wykresu (ryc. 5).

W badanej metodą analizy pyłkowej próbce torfu stwierdzono sporomorfy *Pinus*, *Betula*, *Salix*, *Ulmus*, *Tilia*, *Quercus*, *Acer*, *Corylus*, *Alnus*, *Picea*, *Cyperaceae*, *Gramineae*, *Compositae Liguliflorae*, *Ericaceae*, *Umbelliferae*, *Nymphaea*, *Typha latifolia*, *Sparganium*, *Polypodiaceae*, *Sphagnum*. W torfie zbadano także szczątki makroskopowe roślin. W tym celu torf gotowano z dodatkiem sody, a następnie płukano na sicie. Stwierdzono w nim duże ilości korzonków *Carex* sp., nasiona *Meyn-anthes trifoliata*, orzeszki *Carex* sp., owoc *Cladium mariscus* oraz kilka drobnych węgielków.

Ponieważ jest to pojedyncza próbka torfu, trudno ją zaliczyć do odpowiedniego okresu rozwoju roślinności. Porównując jej spektrum pyłkowe z profilami najbliższych leżących torfowisk⁵ można stwierdzić, że pochodzi ona prawdopodobnie z młodszej fazy okresu atlantyckiego (VII okres Firbasa)⁶. Za takim zaklasyfikowaniem badanego torfu przemawia występowanie w szczególności sporomorf w podobnych ilościach oraz brak pyłku roślin synantropijnych, charakterystycznego dla późniejszych okresów rozwoju roślinności. W okolicznych lasach występowały wówczas głównie następujące rodzaje drzew: dąb, brzoza, leszczyna, lipa, olsza, sosna. Nieco później, bo w końcu młodszej fazy okresu atlantyckiego, powstała także warstwa gleby kopalnej, stwierdzona w wydmie pod Nowym Tomyślem⁷.

Wartości bezwzględne stwierdzonych sporomorf

<i>Pinus</i>	108	<i>Gramineae</i>	14
<i>Betula</i>	23	<i>Compositae Liguliflorae</i>	1
<i>Salix</i>	1	<i>Ericaceae</i>	1
<i>Ulmus</i>	2	<i>Umbelliferae</i>	1
<i>Tilia</i>	5	<i>Nymphaea</i>	1
<i>Quercus</i>	18	<i>Typha latifolia</i>	1
<i>Acer</i>	1	<i>Sparganium</i>	2
<i>Corylus</i>	14	<i>Polypodiaceae</i>	20
<i>Alnus</i>	25	<i>Sphagnum</i>	2
<i>Picea</i>	3	<i>Varia</i>	6
<i>Cyperaceae</i>	4		

Katedra

Anatomii Zwierząt WSR w Poznaniu

Katedra

Systematyki i Geografii Roślin
UAM w Poznaniu

¹ W. Janota, *Badania statystyczno-pyłkowe torfowiska Otusz (pow. Nowy Tomyśl)*, Mnskr., Poznań 1951; T. Wojterski, *Lasy liściaste dorzecza Mogilnicy w zachodniej Wielkopolsce*, Pozn. Tow. Przyj. Nauk, Prace Kom. Biol., t. XXIII, z. 3, Poznań 1960.

⁶ F. Firbas, *Spät- und nacheiszeitliche Waldgeschichte Mitteleuropas nördlich der Alpen*, Bd. I/II, Jena 1949—1952.

⁷ W. Stankowski, F. Szafranski, *Gleba kopalna w wydmie koło Nowego Tomyśla*, „Bad. Fizjogr. nad Polską Zach.”, t. XII, Poznań 1963.

ZDZISŁAWA SCHRAMM, FERDYNAND SZAFRAŃSKI

BONE REMAINS OF A GOAT FROM NEOLITHIC SITE 2 AT SEPAROWO,
DISTR. NOWY TOMYŚL

A clay pot with skeletal remains has been found in a peat bog at Separowo, distr. Nowy Tomyśl. The pot has been attributed to the Wiórek phase of the Funnel Beaker culture. The bones belong to a 6—7 months old goat, probably female (*Capra hircus* L.). As shown by palaeobotanical analysis, the peat lumps preserved in the skull date from the younger phase of the Atlantic period (phase VII after Firbas).